

УДК343.985 : 343.346

М.А. Пархомчук, начальник сектору

*Науково-дослідного експертно-криміналістичного
центру при УМВС України в Рівненській області*

С.С. Данілін, начальник сектору

*Науково-дослідного експертно-криміналістичного
центру при УМВС України в Рівненській області*

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ

Разом із загальними і традиційними завданнями огляду місця події акцентовано увагу на особливостях, пов'язаних з оглядом місця вчинення дорожньо-транспортної пригоди, у тому числі на виявленні обставин і даних, що можуть бути використані для розшуку водіїв, які протиправно зникли з місця події, та встановлення транспортних засобів — учасників події.

Ключові слова: спеціаліст-автотехнік, огляд дорожньо-транспортної пригоди, сліди транспортного засобу, визначення технічного стану та встановлення можливих несправностей.

Наряду с общими и традиционными заданиями осмотра места происшествия обращено внимание на особенности, связанные с осмотром места совершения дорожно-транспортного происшествия, в том числе на обнаружение обстоятельств и данных, которые могут быть использованы для поиска водителей, незаконно покинувших место происшествия, и установление транспортных средств — участников происшествия.

Along with the general traditional aims of examination of a scene of crime the paper studies the peculiarities of examination of the scenes of traffic accidents so that to establish the identity of the drivers and vehicles that illegally disappeared from the scene of committed accident.

Злочинні порушення правил дорожнього руху трапляються доволі часто і відрізняються підвищеною суспільною небезпекою. Успішне розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі — ДТП) здебільшого залежить від чіткого уявлення про найтиповіші умови та обставини, за яких найчастіше порушуються правила безпеки дорожнього руху. Йдеться насамперед про криміналістичну характеристику ДТП, яка зазвичай є наслідком злочинних порушень правил безпеки.

Безперечно, успішне розслідування злочинів зазначеної категорії багато в чому залежить від якості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування, основним з яких є огляд місця ДТП.

Загалом огляд місця ДТП — це багатостороння слідча дія, яка передбачає вивчення слідчим матеріальної обстановки дорожньої події, транспортного засобу,

різних слідів та об'єктів. Проведення огляду з метою виявлення і фіксації слідів, необхідних для встановлення обстановки дорожньої події, її механізму та інших обставин, які мають значення для розкриття та розслідування автотранспортного злочину, потребує застосування слідчим системи науково-обґрунтованих (безпосередніх і опосередкованих) прийомів, методів і способів дослідження [5, с. 55].

Як свідчить досвід, для справ зазначеної категорії характерною є одна з трьох найпоширеніших ситуацій, пов'язаних з оглядом автотранспортних засобів:

- водій зник з місця ДТП, залишивши автомобіль на місці події;
- автомобіль, на якому вчинено ДТП і водій якого (з метою уникнення відповідальності) залишив місце події, знайдено в іншому місці;
- автомобіль — учасник ДТП, на якому водій залишив місце події і який знайдено через певний час, зазнав певних змін: з метою приховування участі автотранспортного засобу в ДТП проведено його ремонт, замінено деталі корпусу, перефарбовано тощо [8, с. 3].

Зважаючи на те, що огляд місця події є невідкладною слідчою дією, його слід проводити якнайшвидше після отримання повідомлення про ДТП. Його проведення обов'язково потребує спеціальних знань (переважно в галузі автотехніки, траєктології та криміналістики), а отже, залучення відповідних спеціалістів, що особливо важливо у разі зникнення з місця події особи, яка порушила правила безпеки дорожнього руху [8, с. 2].

Аналіз сучасних методик розслідування ДТП дозволяє визначити чотири особливості огляду місць подій, пов'язаних з механізмом та обстановкою вчинення ДТП:

- обстановка, в якій трапилось ДТП, зазнає швидких змін через інтенсивний рух транспорту і великий вплив на слідову картину погодних умов, що може призвести до швидкої суттєвої зміни чи знищення слідової картини;
- подія ДТП та її результати — це наслідок взаємодії трьох основних елементів: водія, транспортного засобу та дороги;
- складність матеріальної обстановки ДТП як джерела інформації про факти;
- складність процесу фіксації результатів огляду [8, с. 2].

Огляд місця ДТП дозволяє знайти та зафіксувати певні групи слідів, необхідних для встановлення механізму і обставин ДТП, а також особи водія, який зник з місця події, зокрема:

- сліди, залишені транспортним засобом на дорожньому покритті та предметах навколишньої обстановки (гальмівний шлях, деталі автотранспортного засобу, скло, мастило, фарба тощо);
- сліди і пошкодження на автотранспортних засобах;
- сліди і пошкодження на тілі потерпілих, їх одязі та взутті (сліди контакту з автотранспортним засобом, з конкретними деталями автомашини тощо);
- сліди знаходження конкретної особи (водія) за кермом автотранспортного засобу, коли така особа зникає з місця ДТП, залишивши там транспортний засіб.

Як відомо, огляд місця ДТП починається з визначення так званого центрального вузла дорожньої події (місця, де знаходяться автотранспортні засоби, трупи постраждалих тощо), а також початкової і кінцевої меж місця події [5, с. 62].

На початку огляду місця ДТП точно фіксують місця знаходження автотранспортних засобів, потерпілих (або сліди їх перебування), різних предметів на

дорожньому полотні, пошкодженнь дорожнього покриття, гальмівного шляху тощо. Обов'язково у протоколі зазначається наявність і стан дорожньої розмітки, дорожніх знаків, освітлення, погодні умови тощо.

У випадку розслідування ДТП, коли водій на автотранспортному засобі залишив місце події, учасникам огляду місця події слід зосередити увагу на виявленні та фіксації:

- слідів транспортного засобу (у тому числі фіксації ширини слідів і конфігурації малюнка протектора);
- залишків освітлювальних і сигнальних приладів, фрагментів корпусу та запчастин, які до зіткнення належали транспортному засобу, що залишив місце події (зокрема, окремі деталі автомобіля можуть надати підстави для висновку про те, що за наявності таких пошкодженнь вона не могла далеко від'їхати або довго самостійно рухатися і може знаходитись поблизу від місця події, а також дозволять встановити тип і модель транспортного засобу);
- залишків лакофарбового покриття автотранспортного засобу;
- слідів мастил, гальмівної рідини;
- слідів контакту транспортного засобу з окремими предметами (на бордюрі, дорожньому полотні, електричних опорах тощо);
- предметів, які до зіткнення перебували у салоні автомобіля (одяг, інші речі);
- слідів взуття, предметів, залишених на місці ДТП водієм або пасажиром (наприклад, коли вони виходили з автомобіля) або тих, які належали потерпілим особам.

Саме за такими слідами та за допомогою спеціалістів-автотехніків можна вже під час огляду місця події отримати попередню інформацію щодо автомобіля — учасника ДТП: про його марку, модель, колір, наявність особливих прикмет і пошкодженнь, які є результатом участі у ДТП [8, с. 2, 3].

Огляд власне автомобіля на місці ДТП передбачає фіксацію всіх механічних пошкодженнь, спричинених зіткненням транспортного засобу з перешкодою, їх розташування та розміри, розміщення як на конкретних частинах, так і по висоті (це може свідчити про взаємне розташування транспортного засобу та інших учасників дорожнього руху, нерухомої перешкоди тощо), фіксацію положення держаків ручного гальма, перемикача швидкостей, покажчиків поворотів тощо. Звертається увага на відсутність окремих деталей (габаритні ліхтарі, ковпаки коліс, дзеркала тощо). Визначається також технічний стан та встановлюються можливі несправності, які могли виникнути до і під час руху та бути причиною ДТП.

У випадку зникнення водія особливо ретельно оглядають салон чи кабінку автомобіля, вживають заходів для виявлення та фіксації потожирових відбитків пальців рук людини (на кермі, дошці приладів, держаку перемикачання швидкості тощо), біологічних слідів (наприклад, крові), а також предметів, які не належали водію.

Зрозуміло, що для більш результативного пошуку слідів у таких випадках слід визначитися, на яких саме частинах автомобіля водій міг залишити сліди, за які саме деталі він міг зачепитися одягом і залишити там сліди від контакту. Обов'язково при цьому фіксують пошкодження деталей механізму керування автомобілем в ергономічній зоні водія, які можуть бути результатом силового контакту з тілом водія при його інерційному зміщенні з крісла під час зіткнення автомобіля з перешкодою. На цих деталях можуть залишитися різні сліди, фрагменти

або волокна тканини одягу особи, яка знаходилася за кермом, а тому з місця водія, кермового колеса і панелей приладів вилучають мікрочастки, які могли там залишитися в результаті контакту з одягом людини, яка керувала автомашиною [8, с. 3].

Слід зауважити, що сліди транспортного засобу можуть допомогти і в установленні напрямку, з якого він прибув на місце (для встановлення напрямку руху особи можна застосувати собаку-шукача).

До протоколу огляду обов'язково додаються план-схеми доріг, які проходять поряд із місцем знайдення трупа, та їх напрямок, а у разі потреби і топографічні карти, карти-плани, на які заносяться дані про обстановку, яка фіксується, основні шляхи поряд із місцем ДТП тощо [8, с. 5].

Отже, вміле використання слідчим спеціальних знань, залучення спеціалістів до огляду місця ДТП надають можливість вже на початковому етапі розслідування отримати необхідні дані щодо автомобіля, який є учасником ДТП, а також водія та пасажирів.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Герасимов В.Н. Методика расследования автотранспортных преступлений (некоторые теоретические проблемы и практика) / В.Н. Герасимов. — М. : Изд-во МГУ, 1988. — 112 с.
2. Дячук В.І. Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.І. Дячук. — К. : Академія управління МВС України, 2010. — 19 с.
3. Маляренко В. До питання доктрини кримінальної юстиції в Україні / В. Маляренко // Право України. — 2009. — № 2. — С. 11—23.
4. Настанова з організації і тактики розшуку викрадених транспортних засобів, устанавлення та затримання осіб, які ними незаконно заволоділи, затримання автотранспорту, що використовувався під час учинення злочинів, а також розшуку водіїв, які зникли з місця дорожньо-транспортної пригоди, затверджена наказом Міністра внутрішніх справ України від 10.10.2006 № 1019.
5. Онучин А.П. Проблемы расследования дорожно-транспортных происшествий с учетом ситуационных факторов / А.П. Онучин. — Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1987. — 184 с.
6. Прутник Э. Безопасность на дорогах — вопрос национальной безопасности страны [Электронный ресурс] / Э. Прутник // Forum от 12 мая 2011 года. — Режим доступа : <http://for-ua.com/news>.
7. Возможности судебных экспертиз при расследовании ДТП : учеб. пособ. / [Стешиц В.К., Янушко В.И., Ермолович В.Ф., Гурский В.П.]. — Минск, 1994. — 79 с.
8. Ховпун О.С. Особливості огляду місця ДТП в умовах протиправного зникнення водія автотранспортного засобу з місця події / О.С. Ховпун // Часопис Академії адвокатури України. — 2011. — № 13. — С. 1—6.